

DELHAYE (*Emiel*, kloosternaam *Broeder Franciscus*), Missionaris van Afrika (Witte Pater) (Ronse, 6.3.1863 — Mpala, 28.4.1902). Zoon van Frans-Jozef en van Volckerick, Julia.

Emiel Delhaye werd in 1889 opgenomen in het postulaat der Witte Paters te Sint-Lambrechts-Woluwe. Op 25 februari 1890 begeeft hij zich naar het noviciaat te Maison-Carrée (Algiers) en ontvangt er het witte habijt, met de kloosternaam *Franciscus*. Op het einde van zijn proeftijd legt hij de missionariseed af en gaat kort daarop scheep te Marseille (12 juli 1891), met als bestemming de missie van Opper-Congo. Een van zijn reisgezellen is Pater Roelens, die later (1895) zijn apostolische vicaris zal worden. Over Zanzibar - Tabora - Karema wordt Mpala bereikt op 22 februari 1892. Monseigneur Lechaptois, die als administrator gelast is met het bestuur van de Opper-Congo-missie, is meegekomen uit Karema en vaart enige dagen later naar Kibanga, vergezeld van Paters Marques en Engels en Broeder Franciscus. Deze laatste vervangt er Broeder Gustave, die korte tijd daarop met Mgr Lechaptois en Pater Herrebaut naar het Zuiden terugreist. Het verblijf van Broeder Franciscus te Kibanga was niet van lange duur: op 24 oktober 1892 vaart hij met Pater De Beerst naar Mpala, waar hij Broeder Arcadius zal vervangen. De gezondheid van Broeder Franciscus had veel te wensen overgelaten te Kibanga. Bij zijn aankomst te Mpala was hij nog zeer verzwakt en soms half blind. Op 29 november viel hij door het venster, van een hoogte van twee meter, gelukkig zonder letsel op te lopen. Mpala in die dagen was vol beweging. Het dagboek vermeldt het verblijf aldaar van de heren Duvivier, De Mol, Detiège, Moriamé en kapitein Jacques, deze laatste op excursie naar het Zuiden van het Tanganika-meer.

Niettegenstaande de troebele toestand, veroorzaakt door de strijd tegen de slavenhandelaars, werd het missiewerk ijverig voortgezet. Einde januari krijgt Pater Roelens opdracht vanwege Mgr Lechaptois om de streek in de nabijheid van Sint-Lodewijks-Mrumbi te verkennen, met het oog op een nieuwe stichting, waar de Kibanga-missie zal overgebracht worden. Op 6 februari begeeft Pater Roelens zich op weg met Broeder Franciscus. Vanuit Sint-Lodewijks doorlopen ze de Kirungu-vlakte.

Wanneer hun taak vervuld is, gaan ze naar Mpala terug. In de meimaand daaropvolgend neemt Pater Roelens Broeder Franciscus met zich en gaat zich vestigen op de vlakte van Kirungu. Ze slaan de hand aan het werk en bouwen de eerste behuizingen van de nieuwe missie, die Boudewijnstad ⁽¹⁾ zal heten. Het duurde niet lang of Broeder Franciscus had de voorlopige gebouwen klaar: woonhuis voor de Paters, kapel, huizen voor de vrijgekochte slavenkinderen, die weldra uit Kibanga naar Boudewijnstad begonnen over te komen, en zo meer.

Toen deze werken voltooid waren, keerde Broeder Franciscus naar Mpala terug. Op 11 februari 1894 heeft aldaar het afscheid plaats van de leden der eerste expeditie tegen de slavenhandelaars uitgezonden: kapitein Jacques, Renier, Docquier en Moray. Op Paasdag 25 maart laat Broeder Franciscus een ballon de lucht instijgen. De mannen van de missie juichen toe, wanneer de ballon zich verheft. Doch anderen waren vol vrees, toen ze dit vreemdsoortig ding uit de hemel zagen «vallen». In hun verbijstering hadden ze niet bemerkt dat de ballon opsteeg in plaats van te vallen!!

Broeder Franciscus zal te Mpala gelegenheid genoeg hebben om zijn talenten te laten gelden. De laatste hand moest gelegd worden aan het woonhuis der Paters, «het schoonste gebouw» van dien tijd aan het Tanganika-meer. Het werd gansch gebouwd onder de leiding van Pater Guillemé. Het hoofdgebouw dat in het

» midden staat, is 25 m lang op 7 m breed. Het » is van gebakken steen, met kalk bepleisterd » en gewit. De beide nevengebouwen, die als » vleugels daartegen aan staan, zijn ieder 20 m » lang. In de rechtervleugel bevindt zich de » kapel waarin een altaar, dat met recht het » meesterstuk eens schrijnwerkers mag genoemd » worden. In de nabijheid staat nog een oud » huis, dat vroeger door kapitein Storms » bewoond werd. Elk jaar laat de Eerw. Pater » Guillemé er het een of ander aan herstellen, » omdat het 't enigst aandenken is van de » dappere kapitein, dat nu nog overblijft » (*Hollands Maandschrift*, 1894, blz. 158).

Na het woonhuis in duurzaam materiaal, moet ook nog de omheining, de magazijnen en

⁽¹⁾ Kardinaal Lavigerie had aan de Prinses van Vlaanderen beloofd aan de eerste missiepost die door zijn missionarissen in Congo zou opgericht worden de naam te geven van haar diepbetreurde zoon, Prins Boudewijn, vermoedelijke troonopvolger van Leopold II, zo onverwacht aan haar moederlijke liefde ontrukkt. De missie op de Kirungu-hoogvlakte was de eerste sinds het overlijden van Prins Boudewijn.

de woonst voor de vrijgekochte slavenjongens opgetrokken worden in natuur- en baksteen. Dit zal het werk zijn van Broeder Franciscus in de jaren 1894 en 1895.

Op 6 december 1895 gaat Pater Guillemé scheep te Mpala op de *Bwana Perebo* (Pater Herrebaut), prachtig vaartuig door Broeder Franciscus getimmerd. De *Bwana Perebo* gaat Mgr Roelens te Boudewijnstad afhalen om met hem naar Karema te varen. Van daaruit zal Monseigneur zijn reis voortzetten naar België, waar hij de bisschopszalving zal ontvangen. Eind december is Pater Guillemé, tijdelijk vicaris van Opper-Congo, te Boudewijnstad terug en stelt er de eerste Witte Zusters in hun nieuwe woonst in. Bij die gelegenheid wordt Broeder Franciscus naar Boudewijnstad ontboden om het timmerwerk van het klooster der Witte Zusters af te maken. Het altaar voor hun kapel werd door hem vervaardigd. Het was een kunststuk van beeldhouwwerk en van schilderij.

Doch een werk van groter belang wachtte op Broeder Franciscus te Mpala zelf. Mpala kon niet meer voort met de kapel in de rechtervleugel van het woonhuis. Pater Guillemé wil een mooie kerk bouwen. «Broeder Franciscus was op de hoogte van alle kennissen, die er vereischt worden om grootsche plannen op te vatten en uit te voeren» (Mgr Roelens). De algemene richtlijnen volgend, die Pater Guillemé opgaf, tekende Broeder Franciscus het plan van een kerk in Romaanse stijl. Geholpen door Broeder Stanislas was hij er ook de uitvoerder van, in de jaren 1896-1897. «A Mpala, schreef M. Valentin» Brifaut in 1900, s'élève aujourd'hui un temple » magnifique, comme beaucoup de paroisses » de notre catholique Belgique seraient fiers » d'en posséder... L'église de Mpala est construite sur une petite colline d'environ 50 mètres » d'élévation au-dessus du Tanganyika. Elle » domine tout le pays d'alentour. Bâtie en pierres » et en briques, dans le style roman le plus pur, » elle mesure 51 m de longueur sur 15 m de » largeur. L'intérieur est divisé en trois nefs, » séparées par deux rangées de douze colonnes » rondes, dont le fût, reposant sur des bases » hexagonales, a 4 m de hauteur. Le dallage » est fait en chaux battue, qui imite le ciment. » Le chœur est éclairé par trois fenêtres sur » montées de rosaces... » (Mgr Roelens, *Notre Vieux Congo*, I, p. 31). De kerk werd 16 april 1898 door Pater Herrebaut gewijd.

Ondertussen werden ook de materialen gereed gemaakt om een huis te bouwen voor de Witte Zusters. In 1897 zou Monseigneur Roelens zelf de Zusters uit Europa medebrengen. Ook de schoolkapellen rond Mpala, onder meer Mukala en Kipungwe zien Broeder Franciscus aan het werk.

Begin 1898 wordt Broeder Franciscus door Mgr Roelens naar Boudewijnstad geroepen. Mpala heeft zijn Romaanse kerk. Monseigneur

wil Boudewijnstad verrijken met een tempel in gotische bouwtrant, die voor die van Mpala niet zal moeten onderdoen. Wederom is het Broeder Franciscus die er de architect van zal zijn, onder de leiding van Mgr Roelens. Hij wordt er ook de aannemer van. De kerk zou drie beuken hebben, 58 m lang zijn, 22 m breed en tot aan de vorst 15 m hoog. Reeds op 15 augustus 1898 zijn de fondamente af en kan de eerste steen gelegd worden.

Einde 1898 begeeft Broeder Franciscus zich met andere Broeders naar Mpala, om er gezamenlijk de retret te doen. Hij wordt er overvallen door bloedwaterkoorts. 't Is de eerste maal sinds zijn aankomst in Congo. Ondertussen wordt begonnen met het bouwen der muren van de kathedraal te Boudewijnstad. Op het einde van het droog seizoen 1899 rijzen de muren al meters hoog boven de grond. Doch Broeder Franciscus is de stoere werker van vroeger niet meer. Zijn langdurig verblijf in Congo en zijn onvermoeibare werkzaamheid hebben het beste van zijn krachten gesloopt. Op 10 november 1899 is hij verplicht Boudewijnstad te verlaten en de terugreis naar het vaderland aan te vangen. Anderhalf jaar later is hij dermate hersteld (zo meent hij het toch) dat hij terug naar Opper-Congo kan. Op 28 augustus 1901 gaat hij scheep te Napels, met Paters De Vulder, Rosseel en Boel. Hij kwam te Boudewijnstad aan (19 november 1901) uiterlijk ten minste zeer welvarend en gezond. Hij werd benoemd te Mpala en hernam daar zijn gewone bezigheden. Doch einde 1901 werd hij aangetast door een ontsteking in de ingewanden, vergezeld van een zware koorts, die zijn leven in gevaar bracht. Hij kwam de crisis te boven, doch men kon het hem aanzien dat hij niet geheel hersteld was. Op zaterdag 19 april 1902 werd hij door dezelfde ziekte overvallen. Na de H. Sacramenten ontvangen te hebben, vol geduld en gelatenheid, overleed hij op 28 april. Zijn stoffelijk overschot rust onder de gewelven der kerk te Mpala, die hijzelf ter ere van Gods naam heeft opgebouwd.

«Hij was een zeer begaafd man: verstand » en vernuft vervingen ruimschoots bij hem » een ontwikkeling van talenten, die hij niet » genoten had. Vele sierlijke en degelijke » werken door hem uitgevoerd, getuigen van » zijn talent en zijn kunstzin. Onder zijne » leiding leerden de Zwarten timmeren, metsen, » steenen en pannen bakken. Hij kende alle » ambachten en was in alle een meester. Bovenal » was hij een godvruchtige, trouwe, onversaagde » missionaris. Tot aan zijn laatste uur heeft

» hij met een zeldzaam groote wilskracht in » zelfopoffering volhard » (Mgr Roelens).

19 juli 1954.
P. M. Vanneste.

[W. R.]

Mgr Roelens, *Notre Vieux Congo*, Collection Lavigerie, Namur, I, p. 31. — *Missions d'Afrique*, Rev. Mens. des Pères Blancs, Paris, années 1896, p. 402, 454 et 1898, p. 418. — *Maandschrift der Witte Paters*, Bostel (Nederland). *Levenschets van Broeder Franciscus*, door Mgr Roelens, Jaarg. 1902, blz. 103.